

Валерій ГАЙДАБУРА

ШАБЛЯ І СЛЬОЗА ЕНЕЯ

Сцена з вистави “Енеїда” за І. Котляревським, режисер Сергій Данченко, Національний академічний театр ім. Івана Франка.

Почну не з фанфар. Мене спочатку розчарувала “Енеїда” за І. Котляревським на сцені київського театру ім. І. Франка. Я переглядав її невдовзі після прем’єри в січні 1987 р., приїхавши на це багатообіцяюче побачення із Запоріжжя, де працював у місцевому театрі.

Ось складові враження. Перше – мою пам’ять владно полонила світла, граціозна і грайлива вистава на запорізькій сцені, яку здійснив режисер Володимир Грипич за власною інсценізацією. Її дія іронічно наслідувала вертепний принцип двоярусності. А запорізького Енея – В. Сумського взяв би на роль і сам Микола Садовський у своїй постановці 1910 р...

Було образливо за провінцію (себто, за обласні театри) – їхні успіхи, першовідкриття (запорізька “Енеїда” вийшла на 9 років раніше від київської!) – річ у собі. Лаври та місце в історії завжди належать театру столичному...

Друге – Енея в Києві тоді грав Ігор Афанасьєв. Це був своєрідний подвиг актора – він погодився на заміну, бо єдиний виконавець, на якого розраховував режисер С. Данченко, – Анатолій Хостікоєв – тяжко захворів.

Осягнення художньої вартості київського трактування поеми І. Котляревського та його співзвучності часові (він був уже наелектризований перемінами) прийшло пізніше, коли подивився “Енеїду” з Анатолієм Хостікоєвим – актором, що володіє чаклунською магією. Саме з ним у виставу могутнім кроком увіходила ідея образності героя, його людяності і богорівності, ідея спроможності нації побудувати, долаючи неймовірні перешкоди, свій новий Рим.

Здатність А. Хостікоєва бути на сцені неоднозначним, неодномірним, неоднастрояним надала його красеневі Енею мінливих вимірів – він одночасно і з казки, і з романтичної легенди, і з психологічної драми, і з мюзиклу...

“Мікрофонне” русло рок-опери актор олюднив своїм могутнім темпераментом і екзистенційною щирістю. Неподалік від його Енея був розташований піднесено-нервовий і трохи містичний простір “Ісуса-суперзірки”...

А яке могутнє іронічно-інтелектуальне поле породжує Богдан Ступка в образі Автора – Івана Котляревського, як широко розганяє алюзійні хвилі вистави по залу! Бог-Отець спектаклю! Еней – Бог-Син...

Ця постановка, хоча в ній досить жіночих ролей, безумовно, торжество й уславлення чоловічого творчого духу. Недарма ж вважається, що його так добре відчував Сергій Данченко і вмів досконало передавати на сцені. Як це робив Юрій Григорович у балеті “Спартак”. Або як це вмів подати грузинська драматична сцена...

Класичним в “Енеїді” Сергія Данченка є епізод-етюд, серцевинна метафора – віртуозна гра козаків із шаблями. Небезпека, перетворена в мистецтво, красу, поезію... А яка неочікувана фінальна нота – після закінчення війни з її кров’ю і втратами Енея-Хостікоєва прориває “при народі” безгучний плач! Від горя здригаються плечі велета. Героєві важко приховати чи подолати свій стан, бо він – ЖИВА ЛЮДИНА. Поза всіма умовностями театрального хепі-енду...

І це останнє враження від незабутнього образу та поезії вистави.

4 червня 2002 р. франківська – данченківська – “Енеїда” йшла в 300-й раз. Залу повідомили, що сьогодні її присвячують пам’яті митців – постановників вистави – режисерові Сергію Данченкові і балетмейстерові Борису Каменьковичу.